

Bon-BOM

2019. április | A Bolyai Önképző Műhely lapja | 8. évfolyam, 7. szám

A Don Quijote története
2. oldal

Ketten egy darabról
11. oldal

Moszkva
5. oldal

Vers
15. oldal

Régi filmek?
8. oldal

A Don Quijote története

Kevés olyan mű van a világirodalomban, amely olyan nagy elismerésben részesült volna világszerte, mint Miguel de Cervantes remekműve, a *Don Quijote*. A könyv még korunkban is gyakran szerepel a „legjobb listáján”, és a modern nyugati irodalom első műveként tekintenek rá a kutatók. 2002-ben a norvégok tartottak egy nemzetközi kutatást azzal a céllal, hogy összegyűjtsék a világirodalom száz legjobb alkotását. A kutatásban negyvenöt különböző ország szakértői vettek részt, az összegyűjtött könyvek azonos helyezést értek el, egy kivétellel. Ez a kivétel a *Don Quijote*, amely olyan sok szavazatot kapott, hogy közös megegyezés alapján a „legjobb irodalmi műalkotás” címet nyerte el.

Vajon ki áll a világirodalom talán legnagyobb remekműve mögött? Az illető Miguel de Cervantes, egy 15–16. században élő kasztíliai születésű író volt. A *Don Quijote* megírásával a korabeli Spanyolországban egy elismert és fontos személyiséggé vált. Máig is a spanyol- és gyakran a nyugati irodalom egyik legjelentősebb alakjaként tartják számon.

Miguel Cervantes korai életéről keveset tudunk. Felnőttként beállt katonának, és részt vett a lepantói ütközetben, amelyre élete egyik legbüszkébb eseményeként emlékezett vissza. Az élete során bejárta Olaszországot,

évekig volt rabszolga, miután elfogták a kalózok a tengeren, és börtönben is ült pénzügyi problémái miatt. Noha tehetséges írástudó volt, Cervantes irodalmi pályafutása csak élete későbbi szakaszaiban kezdett kibontakozni.

Pályája elején próbálkozott vers- és drámaírással, de korai művei nagyon kevés figyelmet kaptak, és nem részesültek jó fogadtatásban a kortársaknál. Az első alkotása után húsz évvel jelent meg a *Don Quijote* 1605-ben, amellyel viszont nagyon rövid idő alatt hatalmas sikert ért el, és pár év alatt hírességgé vált a korabeli Spanyolországban. A könyv hamarosan elterjedt Nyugat-Európában, fordítását 1610-ben már Olaszországban is nyomtatták. A könyv folytatása 1615-ben jelent meg.

Érdekes módon egy hamis második rész is napvilágot látott, s Cervantes erősen támadta ezt a hamisítványt. Kevesebb, mint egy évvel ezután az író elhunyt, de a második részt még be tudta fejezni, amely – az elsőhöz hasonlóan – nagyon hamar nyomtatásba került.

Miért volt nagy jelentőségű mű a *Don Quijote*? Mivel büszkélkedhetett, amellyel semmilyen más korabeli szöveg sem? A válasz sokrétű, de magyarázható. A *Don Quijote* egy hosszú, epizodikus, elbeszélő és epikus mű; az első ilyen a világon. Ma már ezt

a műfajt regénynek hívjuk. A könyv abban tért el a korabeli alkotásoktól, hogy teljesen fiktív, nagy terjedelmű és egységes volt, állandó szereplőkkel. A szöveg prózai formája ellentétben állt az akkoriban sokkal gyakoribb verseléses stílussal. Ez hozzáférhetőbbé és szórakoztatóbbá tette a könyvet a világi személyek számára is, hamar népszerűvé vált az írástudó polgárok és nemesek körében. Az akkortájt megjelenő nyomdagépek sokban segítették a regény villámgyors terjedését, és ma már a világ egyik legkeresettebb műveként tartják számon több mint ötszázmillió eladott példánnyal.

A mű két központi szereplőjét számtalan író, irodalmár elemezte évszázadokon át. A főhős, Don Quijote, valódi nevén Alonso Quijano egy névtelen spanyol faluban élő, sovány, idősödő kisnemes, akinek minden idejét lovagregények olvasása teszi ki. A hősünk egy nap beleszeret egy

lányba, akivel sosem beszélt, majd úgy dönt, hogy elindul kalandozni, hátrahagyva mindent és nem törődve az őt körülvevő világgal. Don Quijote viselkedését sokan megkérdőjelezték, mások elfogadták és szimpatizáltak vele. Vitatott, hogy mi készítette arra a szerzőt, hogy egy új személyiséget találjon ki magának, és miért nem hagyott fel a kalandjaival a sok konfliktus és elutasítás ellenére sem. Egyesek szerint egyszerűen bolond volt, mások szerint az optimizmust képviseli, vannak, akik viszont egy végtelenül tragikus figuraként tekintenek rá. A segédje, Sancho Panza (a spanyol 'panza' szó pocakot jelent), szöges ellentéte a főhősnek, aki a nézeteltéréseik ellenére mégis vele tart. Sancho az írástudatlansága ellenére bölcsebben viselkedik a mesterénél, egy sokkal világibb és földhözragadtabb személyiség Don Quijoténél. A két ikonikus főhős ellentétes külseje, viselkedése,

látásmódja sok komikumot ad a műhöz, és segít kiemelni a különbséget a két eltérő világnézet, az idealizmus és a realizmus között.

Az irodalmi jelentősége és a széles körű ismertsége miatt a mű első kiadása óta számtalan feldolgozás látott napvilágot többféle médiumon keresztül. A legkorábbi feldolgozásai drámák voltak, főleg Angliában, amelyek közül a legelsőt vélhetőleg Shakespeare írta.

A 18. században több opera is feldolgozta a mű egyes részeit, amelyek közül az egyik legismertebb az olasz *Don Chisciotte Sierra Morénában* című alkotás. Ezt követte 19. századi Oroszországban egy nagyon népszerű balett *Don Quijote kalandjairól*, amelyet aztán több feldolgozás követett szerte Európában.

Az 1900-as évektől kezdve egészen napjainkig minden egyes évtizedben megjelent legalább egy filmes feldolgozása a történetnek. Ezek közt voltak némafilmek, tévésorozatok és még animációs filmek is. 1965-ben jelent meg a *Don Quijote* első musicalfeldolgozása, amely az eredeti történetet és az író, Miguel de Cervantes életét ötvözi, sok művészi szabadsággal. Ebben a változatban az író előadja a saját művét egy börtönben, a főhős talán megtalálja az igaz szerelmet, és egy váratlan, de fontos szerephez jut a spanyol inkvizíció is.

A *Don Quijote* hazánkba nagyon későn, csak a 19. században jutott el. A legismertebb fordítás Győri Vilmostól származik *Az elmés nemes*

Don Quijote de la Mancha címmel 1876-ból. Ezt a szöveget később átdolgozta Szász Béla, Benyhe János és Somlyó György is. Egy másik híres fordítást köszönhetünk Radnóti Miklósnak a 20. század közepén. Összeségében a könyvet Magyarországon is szívesen forgatták: úgy vált ismertté, mint a világirodalom egyik fontos és emlékezetes műalkotása.

Vajon mi volt a *Don Quijote* „titka”, ami ennyi embert foglalkoztatott több évszázadon keresztül? Egyeseket lenyűgözött a stílusa és a sok irodalmi újítás, amelyet bevezetett. Másokat talán a mű sokféle értelmezése vonzott. A könyv lehet egy intelem a túlzott idealizmus, a céltévesztett erényesség és az ideológiai elvakultság ellen. Esetleg támadhatja a társadalmi berendeződést és parodizálhatja az osztályok közti hatalmas különbségeket. Vannak, akik szerint a műnek pszichológikus vonalai vannak, mások szerint az egész egyszerűen csak egy jól megírt vígjáték. A *Don Quijote* sokféle lehetséges értelmezése, és az, hogy olyan témakörökkel foglalkozik, amelyek a mű keletkezése óta egészen napjainkig relevánsak lehetnek, biztosította, hogy a könyv máig fennmaradjon, hatással legyen a művészeti minden ágára, és részévé váljon a köztudatnak szerte a világon.

Varga Vajk

Kelet „nyugatba” díszítve – Moszkva

Moszkváról elsőre mindenkinek a hatalmas Vörös tér és a Kreml színpompás palotái jutnak eszébe. A tizenkét millió lakosú fővárosban Európa és Ázsia, a nyugati és a keleti kereszténység, a kommunizmus és a demokrácia, a tervgazdaság és a kapitalizmus, a régiség és a modernség keveredik. Nem feltétlenül egymás mellé rendezve, kellemes elegyet alkotva, hanem „csak úgy” véletlenszerűen elhelyezve – jelezve azt, hogy a múlt nem „bántja” a jelent, megfér mellette, és azt, hogy a jövő a múlt kaotikusságából épül. Moszkvát éppen ezért látni és érezni kell.

A nagy térélmény

A lelkes turista elsőként a Vörös teret keresi fel, amiről tudja, hogy

hétsszáz méteres hosszával óriási méretű, mégis megdöbben, amikor ideér. Útja végére már elmúlik a meglepetés: Moszkvában minden nagyléptékű. Négy- és hatsávós főutak, tornyok, felhőkarcolók és panelek mind-mind az orosz főváros nagyságát hirdetik. A föld alá menve sem érezhetünk mást: tizenkét metróvonalának szövevényes járatai széles és rendkívül díszes metróállomásokba torkollanak. Mindez „kívül-belül” tágassá teszi a várost. Az ember kicsinek érezheti magát, és ritka térélményben lehet része. Példa erre a Sztálin által felrobbantott, majd a '90-es években újjáépített Megváltó Krisztus-székesegyház is, amely tízezer fő befogadására képes, a látogató szinte

elveszik benne. A nagy tereknek a térelményen túl vannak más következményei is: hamar érzi az ember a lábában, hogy bizony, Moszkvát nem lehet pár kilométeres sétákkal járni.

A keleties színpompa

A Vörös tér egyik végén a Vaszilij Blazsennij-székesegyház színpompás hagymakupolái kerülnek a látótérbe. A nyugati kereszténységhez szokott turistát meglepi a templomok díszítésének élénksége. Minden négyzetcentimétert kifestenek, nincs üres felület (a művészettörténészek szerint a horror vacui, azaz az ürességtől való antropológiai félelem miatt). A templom különböző csarnokai kaptárszerűen illeszkednek egymáshoz, bármennyire is hideg van benn, a kicsiny terek és a meleg színek felmelegítik a bent tartózkodót. Meg az áradó illatok is: a tömjén és a rengeteg méhviasz gyeritya bódító illata.

Cárok és cárevicsek

Talán kevés ország tudhat magának annyi pszichésen zavart uralkodót, mint a cári Oroszország. Azért persze „időnként” ők is felhúztak egy-egy ortodox székesegyházat. Ezek közül a legszebbek a Kremlben találhatók. A cárok, cárnők, cárevicsek és a pátriárkák lábnyomába léphet ilyenkor az ember, az ikonok által ábrázoltak szemébe nézve egy misztikus világ nyílik meg előtte. Szintén a Kreml őrzi

a világ legnagyobb harangját, a cárharangot, igaz, lezuhanása után már nem tették fel újra a toronyba a kétszáz tonnas óriást.

A hagyományos balett

Moszkva nevéhez a balett is hozzáfűzött. A Bolsoj Nagyszínház többek között közönsége előtt esténként balett- és operaelőadásokat játszanak. Mi éppen Csajkovszkij *A hatyúk tava* című balettelőadását láttuk. Bájosan klasszikus díszletben és koreográfiával, pontosan úgy, ahogyan a zeneszerző megálmodta. A Moszkvai Állami Balett művészei hihetetlen kifinomult mozgása, az emberi test fizikai határainak művészi feszegetése beivódik az ember emlékezetébe.

Az európaiság képzőművészeti reprezentációja

A Puskin Szépművészeti Múzeum bátran felveheti a nagy nyugat-európai képtárakkal a versenyt. Az antik művészet kincseitől a 20. század képzőművészetéig kalauzolja a látogatókat. Botticelli, Rembrandt, Bruegel, Monet, Rodin, Matisse, Picasso, Cézanne – hogy csak pár kedvenc alkotómat említsem az itt fellelhetők közül. Valószínűleg az európai kultúrához tartozást akarják kifejezni ezzel a sok – vásárlások és háborúk okán – idekerült műtárggyal. Magyarként mindenképpen megragadja a tekintetet Munkácsy Mihály ittlévő tájképe. Az orosz kép-

zóművészet kincseinek egy jelentős részét a Tretyakov Képtárban őrzik, itt meggyőződhet a befogadó arról, hogy a 18–19. századi orosz festészet együtt fejlődik a nyugatival, színvonala nem kisebb, sőt, bizonyos téren újat is mutat, máshonnan is merít.

A nagy orosz írók otthona

Az orosz irodalom nagyságát talán pár névvel elég jelezni: Puskin, Tolsztoj, Turgenyev, Dosztojevszkij, Lermontov, Gogol, Csehov. Legtöbbüknek Moszkvában (is) volt házuk, amelyek ma emlékházként működnek. A legkedvesebb számomra az *Anyegin* szerzőjévé volt. A kétemeletes Puskin-házban korabeli stílbútorok és drapériák mellett a kortárs európai kastélyoktól és polgárházaktól szokatlan ismét színvilág hívja fel magára a figyelmet: kékeszöld, halványlila, narancssárga. A nagy táncterem és szalonok méltó helyei voltak a polgári reprezentációnak. Puskin saját használati tárgyait látva még közelebb kerül a költőhöz az olvasó.

A halhatatlan kommunizmus

Alig van olyan, hogy ne kerülne tekintetünkbe valamilyen kommunizmust idéző emlék a városban. A metróállomásokon, hatalmas középületeken ma is ott van a vörös csillag, az utca- és térnevek sem változtak, ahogy az óriási közintézmények is viselik a nagy szovjet hősök neveit. A szocre-

ál művészetre jellemző monumentális munkás- és dolgozóparaszt-szobrok újra és újra felbukkannak. Lenin a Vörös téren álló mauzóleumán kívül szobor alakban jelen van az egész városban. A moszkvaiak számára a múlt és jelen így fér meg egymás mellett, és valahol talán ma is nosztalgikusan emlékeznek az elmúlt rendszer előnyeire...

Blankó Miklós

Miért nézünk régi filmeket?

A régi filmek vontatottak. A régi filmek unalmasak. A régi filmekben semmi sem történik. A régi filmek nem nekem készülnek.

Aki filmtörténettel foglalkozik, vagy csupán szokása, hogy néz *régi filmeket*, rendre találkozik ilyen kijelentésekkel. A kritika a mai filmekben nevelkedett közönségtől jön, és arra a kortárs filmes tendenciára vezethető vissza, hogy minden gyorsul. Ha pedig gyorsul, akkor mozog is, már jó régen mozgásba lendült. Statisztikai tény, hogy a kilencvenes évektől szignifikánsan csökkent az átlagos snitthossz. Azonban ha eléggé visszamegyünk a történelemben, akkor a szovjet montázsiskola forradalmi hevéletű filmjeiben hasonlóan rövid képekkel találkozhatunk. Eisenstein miért nem olyan népszerű? Ha elfogadjuk, hogy a film ipar, akkor meg is találtuk a választ. A mozifilm a gyártás terméke, amit fogyasztunk, és mint bármi ilyet, a régít eldobva muszáj újra fogyasztanunk. A régi filmek néhány öntörvényű bölcsészen kívül senkit sem érdekelnek.

De vajon miért? A következő szövegben, a remélem nem túl szentimentális gondolatok között megbújjuk néhány érv, ami miatt talán nagyobb elfogadásra talál a régebbi filmek szeretete (bár a BOM-ban eddig sem volt ezzel olyan nagy gond).

Először közelítsük meg a témát kicsit tudományosabban: a régi filmekért

érdeklődik a filmtörténész. A már-már tautologikus mondat mögött az a tény rejlik, hogy a filmtörténész saját korától elszakadni igyekszik, de sajnos teljesen soha nem fog tudni. Így mindig egy történeti pozícióból szemléli a filmeket, legyen szó esztétikatörténeti, vagy intézményes és technológiai változásokról. Miért fontos ez nekünk? Vegyünk példát a filmtörténésztől. Próbáljunk meg kiszabadulni a jelenkor nyomása alól, váljunk objektívvé, amennyire egy ember képes lehet erre. Ugyanúgy, ahogy egy Petőfi verset olvasva sem jut eszünkbe, hogy mennyire elcsépeltek a romantikus frázisok, hiszen nála még semmiképpen sem voltak azok. Akkor Ingrid Bergman klasszikus hollywoodi érzelmei miért lesznek azok a *Casablancában*? A film bár termék, fogyasztandó, becsomagt, az idő múlásával kikristályosodik egy másik tulajdonsága: valami művészetiproduktum-szerű dolog lesz. A hetedik művészet megnevezésének jutalmával azért ne illessünk minden mozgóképet, de az idő mégis képes patinát tenni egy 1942-es melodrámaára is. Korábban ez ugyanúgy eladásra szánt termék volt, ugyanúgy gyárban készítették, mára mégis bír valami többlettel, és ezt kell keresnünk benne.

De mindez csak szakmányban érdeklí az embert. Miért nézzek én, hétköznapi filmnéző ósdi filmeket?

Hatosfogat (forrás: imdb.com)

A nagyon egyszerű válasz az lenne: mert nem ósdi. És miért nem az? Tekintsünk a filmtudomány könyvespolcai felé, ahol Bill Nichols elmélete (részben) segítségünkre lesz. „Minden film dokumentumfilm.” Nagyszerű! Nem elég, hogy előregedett filmeket kell nézni, még dokumentumfilmeket is! Nichols arra gondol, hogy minden film, legyen az művész-, műfaji-, vagy kísérleti, hordozója korának. Minden filmben (és korlátozott művészettörténeti ismereteim alapján más művészeti termékekben is) megjelenik, akarva akaratlanul az az időbeni és térbeli pont, amelyben készül. A *Kis Cézár*, ami egy 1931-es szinkronidejű gengszterfilm, elárulja, hogy milyen volt a hajviselet, a ruhádivat, az autók formája. A film fotografikus bizonyítéka lesz mindennek, ami abban felbukkan. De nem kell

megállnunk itt. Kicsit a kópia mögé nézve megláthatjuk, hogy a harmincas években mi volt a menő. Miért volt érdekes az Al Caponera hasonlító bűnözők mindennapjait látni a nézőnek a moziban? A választ már el is árultam.

A kamera egy szem, amin keresztül mi látjuk a filmet. Egy harmadik, megfigyelő pozícióból pillantunk a történetekre. A filmelmélettel foglalkozók körében nagy irodalma van a *voyeurizmus* fogalmának. A néző olyat lát, amit máskor nem, vagy ha igen, akkor nem érzi jól magát. Gondoljunk csak az előbb említett *Kis Cézár*ra. A mozi sötétjében azonban a mozinéző áldozhat a kíváncsiságának és a film ki is elégíti azt. Biztonságos távolságból, mégis rendkívül közel, egy mindent tudó, ám mégis láthatatlan kamera mögé rejtőzve nézhet bármit. Bármit, bármikor.

Végsősoron ma is ezért ülünk be a moziba. Az élmény, amire vágyik az ember, hogy bepillantást nyerjen rejtett világokba. A régi film is így működött és működhet ma is így. Az amerikai identitás egyik meghatározó műfaja a western. A *Hatosfogat* indiántámadását sok film feldolgozta, de hogy is lehetne átélhetőbb és feszültebb? Ahhoz a páratlanul akciódús jelenethez szükség volt a harmincas évek Hollywoodjára. Magasztos kifejezéssel élve, mai néplélekkel ez a film nem készülhetne el. A filmet nézve azt láthatjuk, amit akkor láttak. Látjuk az Amerikai Egyesült Államok nemlétező múltját, amit éppen megteremtene.

Némi gondolkodás után felmerülhet a kérdés: de én hol (és mikor) vagyok, ha azt látom, amit ők láttak? A kérdés ismét magában hordozza a választ. Ott vagyok velük. Ha *A keselyű három napját* nézi az ember, akkor a hetvenes évek instabil bizalmatlanságát érzi. Anélkül, hogy bármit is tudna a történeti háttérrel, a nagy kiábrándulások időszakáról és ennek filmes lecsapódásáról, valamit érez. Valami nyugtalanító időbe kerül a néző, ő is a hetvenes évekbe lép, vagy inkább beül a hetvenes évek mozijába. Belekerülhet a film világába.

Ebből az is következik, hogy azzal a szemmel kell (megpróbálnunk) nézni. Vissza is tértünk a kiindulópont-hoz. Nem lehetséges teljesen levetköznünk kortárs látásmódunkat, de törekednünk kell rá. Vagyis nem kell,

Casablanca (forrás: imdb.com)

de javasolt. Nem szükséges mélyre ásnunk, nem kell filmtörténezzé válnia mindenkinek. Olykor elég a türelem, hogy elengedjük az indokolatlan elvárásainkat egy olykor százéves filmmel szemben. Helyette maradjon a türelem, és talán kapunk valamit, amire mi sem számítunk.

Nagy Tibor

A színdarab, amivel nem boldogulok – Utóérzések a Patikáról

Egy jó színdarab talán elfelejtethette volna az előzetes várakozásaimat, amelyekkel beültem megnézni a *Patikát*. Egy jó színdarab. De ez nem volt jó, ez még jobb volt. És rosszabb is. Nem számítottam könnyű vígjátékra, amely habos-babos didaktikával tárja elénk a boldogság nyitját... a színház ennél azért agyafúrtabb, metaforikusabb. Még most sem tudom eldönteni, milyen volt, mert kérdés, hogy akinek jó volt, az én vagyok-e, sőt, hogy amit én érzek, az jó-e, de még az is kérdés, hogy jól érzem-e magamat. Mert ez után a darab után biztos nem éreztem jól magam. De hát akkor most rossz volt?!

Itt már eleve felmerül, hogy a jóság fogalma az egyik legrelatívabb dolog a világon. (Csakúgy, mint a boldogságé, amelynek léte valahol ugyebár a jóság megítéléséből fakad, hiszen ha valami jó nekünk, akkor igen nagy az esélye, hogy boldogok is leszünk, főleg, ha az állapot konstans fennáll.) A színház, a társulat elérte a célját: felkavart, kergetőző érzéseket okozott bennem, amelyek a három felvonásos bezártság, és a közvetített érzéki-filozófiai tartalmi és interpretációs szabadságának összeférhetetlenségét okozták bennem, és kirúgták magukat a lábaimba. Olyan mehetnékem lett a végére, mint általában, amikor gondolkodni nem tudok, és az elcsatangolt, tiszta észjárás egyedül a szabad(on) járás, vagyis a szabad le-

vegőn tett séta esetében tér meg nálam újra, mint valami bűnbánatos lázadó. Sétáltunk is egyet kritikustársammal. :)

A műsor és marketing minőségi volt: olyan addikciót applikált, mint valamiféle Héja-nász-szerelem: ha akció van, vijjogsz, sírsz és kergetőzől (az előadás alatt, és szerencsés esetben csak mentálisan) majd lehullsz, mint egy vesztes (mikor hazamész, és úgy érzed, kikészítettek). Majd rájössz, hogy a vijjogás, sírás és kergetőzés eszméletlen elegyből még többet akarsz, és visszatérsz. Sok színház talán ezért épült körútra: ne legyen a visszatérés olyan nagy tortúra. S ott kötsz ki, ahonnan indultál... A boldogság rab-ság? Tehát rossz?

A *Patika* számomra olyan volt, mint egy rózsafüzér: bármi is történt, minden jelenet egy képletes imádság volt a boldogságért: minden hajnalig tartó ivászat, minden zene és minden szerelmi vallomás. És minden jelenetben képletesen elmorzsolták a szemeket: a saját életüket, vagy más életét, a saját érzéseiket, vagy más érzéseit. Majd az egész ott ért véget, ahol kezdődött. Mondják, hogy maga az élet is egy véget nem érő ciklikusság, de inkább egy felfelé ívelő spirál, ha van fejlődés. Ez egy ördögi körmenet volt rózsafüzéren.

Egyébként nem kis merészség, a színházban viszont elég megkapó

eszköz az embert szembeállítani a saját ördögeivel, ráadásul mindezt rendhagyó módon. A nagy dáridó és a hajnalig tartó duhajkodás sokszor komikus forgataga még a hátsó sorokban ülő nézőket is elnyelte. Én nem is vettem észre, hogy a gyakran bújtatott jelentéstartalmak – amelyek sokszor csak úgy lappangtak, vagy éppen annyira kerültek előtérbe, mint az „alaphangot megadó” cigányzene – akkora tükröket tartottak elélem, hogy később a cselekményre nem is engedtek részletesen emlékezni. S a legfontosabb, talán sokunk számára sokszor aktuális kérdések ezek voltak: Miért nem vállallhatom fel az érzéseimet mindig, minden körülmények között? Miért ragadok bele valamibe, amibe nem szeretnék, akkor, ha tudnék változtatni is? Miért nem vagyunk mi, és voltak képesek a szereplők tenni a boldogságukért? Félelemfalak? Társadalmi konvenciók? Igen, a dualizmus

korának vidéki emberét talán még súlyosabban érintették, s ez identitásuk fejlődését még sokkal inkább leblokkolta, mint minket bármi manapság: aszerint élj, amire rendeltetted. A szereped az életed, azzal kell azonosulnod. Akkor is, ha szolgáló vagy, akkor is, ha feleség, akkor is, ha gazdag úr. És mivel a szereped az életed, gyakran még csak odáig sem juthatsz el, hogy megtudd, boldogtalan vagy. Ez utóbbi erősen mai jelenség is: visz a sodrás, az ördögi körforgás, és sokszor nincs idő ráébredni magunkra. Végző soron most odáig jutottam, hogy ez egy jó színház volt, a lelkemnek is. Csak sétálni kellett utána, és élvezni a folyamatok kihívásait: jó tükrökkel, örök kérdésekkel, megoldások után kutatva.

Petovári Anna

fotó: Horváth Judit

Patika

„A bölcsek azt állítják, hogy az élet célja az, hogy boldogok legyünk. De mi jelenti a boldogságot?” – kezdődik a darab ajánlója az Örkény Színház honlapján.

Arra gondoltam ennek olvasása közben – még a darab megtekintése előtt –, hogy komoly és nehéz darab lesz. Hiszen ez nehéz kérdés. Mitől is vagyok boldog? Lehetek igazán boldog? Ez összefügg a sokat hangoztatott „szabadság” fogalmával?

Majd így folytatja az ajánló: „Az apró dolgok? Megtalálni a kávé és a tej tökéletes egyensúlyát? Pénzt találni egy rég nem hordott nadrágban? Levenni a melltartót a nap végén?”

Várjunk csak! Hogy mi? Ennyi lenne a boldogság? Reggel pontosan megérkezni az amúgy másfélpercenként közlekedő metróhoz?

Tulajdonképpen miért is ne...

A nagy dolgoknak egy darabig örül az ember, „boldog”, de amilyen gyorsan ezek érkeznek, úgy tova is tudnak szállni. Ezzel szemben a napjaimat mindig fel tudja dobni, és boldogságban továbbgörgetni egy-egy apró „boldogságmorzsát”. Talán egyáltalán nem is számít a „boldogság” nagysága.

Szerintem egyáltalán nem is tudunk kötni a „boldogsághoz” méretet, nagyságot. Mondhatnánk, hogy azért mégiscsak nagyobb öröm jachtot kapni születnapra, mint egy tábla csokit! Szerintem ez nem így van. És nem azért,

mert valami tibeti bölcsességet szeretnék írni, hanem mert tényleg nincs így. Egy jacht valóban sok örömet okozhat, de nem a pusztta létezésével vagy épp azzal, hogy mennyibe került. Hanem az ott pihenéssel, barátokkal vagy más, számunkra kedves tevékenységgel eltöltött idővel. Viszont az a helyzet, hogy ezekhez nem kell jacht. Ehhez csak a hétköznapi örömei keltenek. Amik egyszerre nem feltétlenül tűnnek nagynak, de végül valahogy összegződnek boldogsággá.

Azt gondolom, hogy ezek folyamatosan ott vannak körülöttünk, csak nem mindig vesszük észre. Az ilyen jellegű boldogság megéléséhez „csak” oda kell figyelni az apró örömekre a hétköznapiakban! A „csak” megérdemli az idézőjelet is, mert ez sokszor nehéz tud lenni.

Exupéry is ehhez kér segítséget Istentől a következő szavakkal: „Uram! Taníts meg a kis lépések művészetére!”

A darab nekem erről szól: mindenki a szokásos mókuserékben éli minden napját, nem figyelünk egymásra. Minden este kártyaparti van, ahol résztvevők mit sem törődnek azzal, hogy az asszonyok ezt nem szeretik. Az újonnan érkező patikussegéddel sem törődik senki, mikor ő bált vár a kocsmában.

Sőt a darab tulajdonképpen ugyanott végződik, ahol elkezdődött: a patikussegéd elmegy és új érkezik helyére.

Semmi nem változik. Éli szürke életét tovább mindenki, ragaszkodik is a szokásos életéhez. Lehet, hogy csinálhatná a dolgokat a megszokottól eltérően, de az új út veszélyesnek tűnik. A belenyugvás pedig fásulttá tesz mindenkit – ha kívül nem is, de belül igen. A napi örömeket pedig így nehéz meglátni. Ez elég paradox... Ha nem vagyok boldog, akkor nehéz látni a kis örömeiket, amiktől boldog leszek.

Pedig valahogy így látszik működni a dolog. De szerencsére mindig van néhány momentum az életben, ami át tudja billenteni az embert a boldogabb irányba.

Hogy a boldogság például szabadság-e (ennek előfeltétele vagy hozzádéma), vagy hasonló nehezen körülhatárolható fogalmakkal milyen viszonyban van, az messzire vezető kérdés. A darab ebben az irányban szerintem nem mutatja meg álláspontját.

A Patikában a szürke hétköznapiok kezelésére sokféle receptet találunk. A Postamesterné például saját kis világában él, a Patikus egyszerűen nem törődik a dolgokkal, a Patikusné pedig folyamatosan marcangolja magát. Ez utóbbi egy igen érdekes szál a történetben, viszonylag későn derül ki ennek oka.

A darab nagyon érdekes módon dolgozza fel a fentebb részletezett nehéz kérdésekkel teli témát. A nagyon komoly részleteket mindig könnyedebbé teszi egy-egy vicces résszel – de csak a felszínen. Ettől még a kérdések

belül ugyanúgy feszülnek tovább. Mondhatni úgy dolgozza fel a témát, mint ahogy azt az élet is teszi: mindig jön egy apró öröm, mintha pontosan ki lenne mérve minden ember számára, hogy mennyi az, amit pont el tud még viselni. Amikor nem bírja tovább, akkor jön egy kis boldogság, ami át-lendíti. Ismét Exupéry szavaival élénk: „Ne azt add nekem, amit kívánok, hanem azt, amire szükségem van.”

Ajánlom mindenkinek, hogy nézze meg és élje át a Patikát. A darab közben és utána azt éreztem, hogy régóta hiányzott már egy ilyen alkalom, amikor ilyen impulzusok érnek és át-gondolhatom a mindennapjaimat. A darab után pedig mindenképp javaslok egy nagy, gondolkodós sétát!

Illyés András

Bolyai János: A megvilágosodás

Valami túl,
valami innen a nyelven.
Látható harangszó
az idegekben.

Hogy tudom,
hogy nem tudom
a tárgyaltan tárgyat:
szólítani nem-párhuzamból
új paralellákat?

A vakoknak a Napot: hogyan mondjam,
a Barlangot, melyből kiléptem?
Hogyan lehet veletek megosztani,
mi innen van a néven,
ami csak bennem világol
sugársor-fehéren?

Hogy lehet ily szög, ily tér
távolság függvénye?
Kezet ad –
és el nem ér.

Apám, te elhinnéd-e?

Talán csak maga a teremő
Isten érezte így magát,
mikor a Semmi Káoszából
egy Rend vált ki:
a Világ.

Isten vagyok, nem „olyan, mint”,
hanem valódi isten!
Mert nem vagyok, ha ember nincs,
aki bennem higgyen!

De hogy higgyen, ha nem érzi,
mi itt él csak bennem,
ha csak látomásban izzik,
de nincs rá egy nyelv sem?

Mintha sólyom, mintha
levették volna a fedő sapkát:
az őrző fényben
felszárnyalva,
amíg van magasság:

a kék szegélyig,
ellenfényig,
csillagégig,
végig –
szárnykimerülésig.

Füttyög a múltam.
Hallom.

De a fény fehér fonál.

Szólít, ami túl van.

Hallom.
A lét itt fenn halál.

... végig

szárny

ki

me

rü

lé

sig.

Ritmikusan vagy vergődve ugyanaz:

a gravitáció gyümölcse megérik.

Fájón

fájom, ahogy látom –

remegő kezem billeg, mint tört szárny,

a rajzállványon.

(... Töviskoronás Krisztus!

Veronikakendő a rajzlap –

mint bűnjel süt oda

az elcseppent tus:

ellenvilági utam

alvadt vérnyoma ...)

Istenem,

beszélnem kéne,

mindegy, miről – csak beszélni;

jaj nekem –

nem lényegeket: tárgyak között

kell újra megtanulnom – élni.

Meg kell tanulnom lélegezni, enni

és fogadni a köszönéseket.

Vissza kell menni inzsellérnek,

s hebegni, mint ki tévedett:

„Igenis, kapitány úr” (lehajtott fővel).

„Ígérem, nem fordul elő többet.”

És bámulni e megváltozott,

de nekik változatlan Földet.

Impresszum

Szerkeszti: Herbst Rebeka

Munkatársak: Blankó Miklós, Illyés András, Nagy Tibor,

Petovári Anna, Varga Vajk

Tördelő: Telek Zsuzsa

A borítón látható kép a www.unsplash.com oldalról származik.

Szerkesztőség: 1148 Budapest, Örs vezér tér 11. fszt. 1.

E-mail: bom@e-nyelv.hu

Honlap (korábbi számokkal): www.bolyaimuhely.hu

Alapítva 2011-ben.

A Bon-BOM című lapot a Médiahatóság 2012 októberében
nyilvántartásba vette.

Megjelenik 2019-ben a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.